

Türkiye’de Nöroloji ve Psikiyatri ya da genel anlamda tıbbi dergileri de tartışmak gerektiği kanısındayım. Ülkemizde, Nöroloji ve Psikiyatri topluluklarında çıkan dergilerin yeterli okunduğu ve değerlendirildiği kanaatinde değilim ve bunu da gözlemlemedim. Gözlemleyenle de karşılaşmadım. Genellikle ilaç firmaları ya da dağıtım kurumları aracılığıyla dergiler toplu olarak dağıtılmakta ve doktor odalarında, eğer varsa bir kütüphanede, aynı sayıdan 5-10 tane şeklinde kalmakta. Çok meraklı olup da “ilerde yararlanabilirim” diyenler dışında, dergileri arşivleyenler makaleleri dergide olan kişiler (Kendi makalesinin kopyasını saklayabilmek için). Bunun dışında maalesef dergiler içerik ve materyal olarak saklanmamakta, okunmamakta. Başvurmak için, ilgili dergilerin tüm sayılarını nerede bulabileceğinizi ise genellikle bilemezsiniz.

Ülkemizde, dergi yayıncılığında garip bir üretimi sözkonusu. Zaten zor maddi şartlar altında, ilaç firmaları ve dernek destekleriyle yayımlanan dergilerin sayısı her geçen gün daha da artmakta. Bu dergi enflasyonuna, "twigging" denmekte. Bu deyim McGraw-Hill Yayınevi'nin eski başkanı Curtis G. Benjamin tarafından kullanılmıştır ve bilimsel bilgilerin acımasız bir şekilde ihtisaslaşması sonucunda bilimsel yayınların pazarında ve sayısında süratle büyüme, çoğalma anlamına gelmektedir. Nöroloji konusuyla ilgili bir çırpıda akla gelen bir çok “twigging” olmuş dergi mevcut: Türk Nöroloji Dergisi, Epilepsi, Parkinson Hastalıkları ve Hareket bozuklukları Dergisi, Beyin Damar Hastalıkları dergisi, Nöropsikiyatri Arşivi, Nörolojik Bilimler Dergisi/Turkish Journal of Neurological Sciences (sadece online olarak). Psikiyatri ve diğer topluluklarında sanırım bu kadar çok dergi sayısı vardır. TÜBİTAK’ın bir araştırmasına göre 130’ye yakın tıbbi dergi yayımlanmakta. Bu dergilerin bir kısmı ilgili derneklerce yayımlanmakta, bir kısmı ilaç firmaları desteğiyle çıkmakta ve genellikle yılda 4 sayı şeklinde yayımlanmakta. Tıbbi dergi yayımlama konusunda, maalesef ülkemizde Elsevier Science, McGraw Hill, Kluwer Academic Publisher, Oxford University Press, Springer-Verlag ve High-Wire Press gibi, bu konuda uzamanlaşmış yayınevleri yok. Bu nedenle, basılan dergilerin çoğunluğu beklenen zamanda çıkmamakta, geç çıkmakta ya da bir yıl sonraya bile basımı sarkabilmekte.

Bu dergilerden bazılarını gözden geçirdiğinizde, editörün ya da dernek yöneticisinin yazarlar arasında olduğu 3 makale görülebilir. Bu onların akademik kariyerlerine katkıda bulunmasından ziyade, ilgili dergi alanında makale bulmada zorlandıkları akla getirmekte. Çünkü zaten kariyerlerinin son aşamasındalar. Yine, olgu sunumları literatürün tekrarı şeklinde adeta “nadir olmayan olgular” şeklinde yenilenip durmakta. Özgün çalışmalar ise sayıca az olduğundan, bazen okuyucunun ilgisini çekecek makale bile olmamakta.

Dergi hazırlanmasında, belirgin bir organizasyon olmadığından, çoğu dergide olması gereken görevler aksar. Yazarların gönderdiği makalelerin alındığına ve değerlendirildiğine dair genellikle herhangi bir geri bildirim olmaz ya da çok geç olur. Beklemediğiniz bir gün yayımlanacağına dair bir mektup alırsınız. Makale, sizin gönderdiğiniz son diskette yayımlanır. Basımdan önceki son kopyası tekrar yazara gönderilmez. Oysa, biliyoruz ki ne kadar özenli hazırlarsak hazırlayalım, bazı hatalar yine de makalelerde ortaya çıkmakta. Bu hataları görmek için basım öncesi kopyayı görmek gerekir. Buna ek olarak, "Peer review" sisteminin dergilerin bir kısmına yerleşmiş olmakla birlikte, "Peer review"lar her zaman yazara yararlı olmamaktadır. Çünkü bazı danışmanlar sadece "yayınlanmalıdır" veya "yayınlanmamalıdır" demektedirler. Yine, 'editöre mektuplar' köşesi bir çok dergide bulunmadığından, makaleleri okuyanların geri bildirim isteyen düşünce ve istekleri genellikle karşılanamaz. Okuyucu ile editör/yayıncı arasındaki bağ, sadece dergiye gönderdiği kendi makalesiyle sınırlı kalır.

Türkiyede’ki tıbbi yayıncılığa bakış açısı genellikle “makalelerin yurt dışı dergilerinde kabul edilmediği ya da kabul edilmeyeceği düşünülen” yazılardan oluştukları. Dolayısıyla içerik olarak bunların çok da önemli olmadıkları yönünde. Oysa kabul edilebilir bir bilimsel makale, meslektaşlarına; *“1.Gözlemleri değerlendirme, 2.Deneyleri tekrarlama, 3.Entellektüel işlemleri değerlendirme imkanı verecek, yeterli bilgi içeren açıklama...”* demek ise elbette ki yayımlanan makaleler de özgün bilimsel araştırmalardır ve değerlidirler. Diğer akademisyenlerle de paylaşılması gerekir.

Yaşadığımız yüzyılda, online HTML, Acrobat Reader (pdf) ya da post script (ps) versiyonu olmayan bir derginin okunduğunu iddia etmek ve bilgisinin evrensel paylaşımına açıldığını söylemek çok zordur. Hele hele kalıcılığından hiç bahsedilemez. Maalesef bu konuda da epey gerideyiz ve çıkan bu dergilerin çoğunun online versiyonu yok. Oysa, bu konuda uzman yabancı yayıncılar, internet üzerinden makaleleri kabul etme sistemini oturtmaya başladılar bile.

Bir derginin evrensel olmasının önemli bir şartıda, Index Medicus, ISI, Biological Abstract, Excerpta Medica gibi kalıcı olan ve her yerden ulaşılabilen veri tabanına girebilmiş olmasıdır. Türkiye’de yayımlanan dergilerden çok azı (Turkish J. Pediatrics ve Çocuk Sağlığı dergisi ve Türk Mikrobiyoloji dergisi) Index Medicus'a girebilmiştir. Bazı dergilerde, bu veri tabanlarına girebilmek için yoğun bir çalışma içindeler.

Ülkemizdeki tıbbi yayıncılığın durumu elbette üzücüdür. Ancak, sorunları tespit etmek çözümde önemli bir aşama kaydetmek demektir. Bu nedenle, ilgili branş dergilerinin en üst yetkili dernekleri bu konuya el atmalı ve bu konuda profesyonelce hizmet oluşturulmalıdır. Dergi yayınlama, “bir görevi yerine getirmek”den ziyade, geleceğe bilgi bırakma ve bilgi alt yapısı oluşturma bilinciyle olmalıdır. Üretilen bilgi ve emeğe “kayıp bilgi” olarak bakılmaması için bir an

önce çözümler üzerinde düşünölmeli ve bu konu tartışılmalıdır. Dergiler, okunur hale getirilmelidir!

Kaynaklar

1. Day, RA. Bilimsel bir makale nasıl yazılır ve yayımlanır. TÜBİTAK. 5.Baskı Ocak 2000, Çeviren: Altay, GA
2. Garfield E. Bilimsel Enformasyon Enstitüsü (ISI)'nın tarama kapsamına alacağı mecmuaları seçme yöntemleri. Tıp Alanında Bilimsel Yayınlar Sempozyumu. TÜBİTAK-SağlıkAraştırma Grubu. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Faköltesi, 30 Eylül 1991, İstanbul.
3. Özsoylu Ş. Türk Tıp Bilimleri Dergisinin Gelişimi. Tıpta Bilimsel Yazım, Editörlük ve Denetleme sempozyumu. TÜBİTAK-SağlıkAraştırma Grubu. 18 Kasım 1994, Ankara.
4. Özsoylu Ş. Türkiyede Tıp Dergileri. Tıp Alanında Bilimsel Yayınlar sempozyumu, TÜBİTAK-Tıp Araştırma Grubu, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Faköltesi. 30 Eylül 1991, İstanbul.